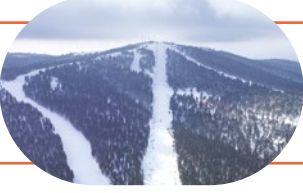

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir

KARS'I KEŞFET DISCOVER KARS

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIđI

REKABETÇİ
SEKTÖRLER
PROGRAMI

SERKA
KALKINMA AJANSI
DEVELOPMENT AGENCY

Kars Hakkında

Kars, sadece bir şehir değil aynı zamanda tarih, kültür ve doğanın eşsiz bir buluşma noktasıdır. Türkiye'nin Kafkaslara ve Orta Asya'ya açılan kapısı olması ve eski ticaret yollarının kavşak noktasında yer almasıyla her dönem önemini korumuştur.

Doğunun kültür başkenti olarak anılan Kars, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması hasebiyle köklü ve zengin bir geçmişe sahip olmuş, bu zenginliği günümüze kadar taşıyarak adeta açık hava müzesi görevi görmüştür. Bu kadim geçmiş bakir doğası ve özgün yöresel değerleriyle birleşerek ili, Türkiye'nin önemli turistik kentlerinden biri olarak ön plana çıkarmıştır.

Coğrafi Özellik

Kars, ülkenin kuzeydoğusunda Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum- Kars Bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. Şehir; doğudan kuzey-güney doğrultusunda akarak Türkiye-Ermenistan arasında doğal sınır oluşturan Arpaçay Irmağı, batıdan Allahuekber Dağları, güneyden Aras Güneyi Dağları, kuzeyden ise Ardahan Yaylası doğal sınırıyla çevrilmiştir. Ortalama yükseltinin 2.000 metreye ulaştığı Kars'ın büyük kesimini yaylalar ve meralar oluşturmaktadır. Türkiye'de yüksek ovaların en ilginç ve en güzel örnekleri Kars'ta bulunmaktadır.

Bölge'nin en geniş platosuna sahip olan Kars ilinde birçok göl yer almaktadır. En büyüğü Çıldır olan göller arasında Aygır, Kuyucuk, Asboğa, Çalı ve Deniz bulunmaktadır. Aras, Arpaçay, Kura ve Kars Çayı, il sınırları içerisinde yer alan önemli akarsuların başında gelmektedir. İl topraklarından çıkan suların büyük bir bölümü Aras Nehri aracılığı ile Hazar Denizi'ne yol almaktadır. Bazıları şehrin içerisinde görülebilen ve ilin çevresini saran büyük kütleler ise Allahuekber, Kısır, Akbaba ve Aladağ olarak adlandırılan dağlardır.

Kars'ta kışları uzun ve sert, yazları ise serin geçen bir iklim hâkimdir. Doğal bitki örtüsünün iklim ve yükselti özelliklerine göre şekillendiği görülmektedir. Hayvancılık için önemli olan çayır ve otlakların varlığı ilde yaygındır. Ormanların sık bulunmadığı şehirde Sarıkamış ilçesinde yayılım gösteren sarıçamları görmek mümkündür. Bu alanlar aynı zamanda önemli ekolojik sistemler olarak kabul görmekte ve onlarca endemik bitkiye ev sahipliği yapmaktadır.

Tarihi Mirası

En eski Türkçe isme sahip olan Kars adı, Kafkas Dağları'ndan gelerek Dağıstan'a yerleşen Bulgar Türklerinin Velentur boyunun bir oymağı olan "Karsaklardan" gelmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük ve geniş ovasını içinde barındıran Kars'ta ilk yerleşimin M.Ö. 13000 yıllarına kadar uzandığı; ilde Kalkolitik, Eski Tunç Çağı, Erken Demir Çağ kültürleri ile Urartu, İskit, Kimmer, Pers, Roma, Arsaklı, Sasani, Emevi Abbasi, Bizans, Bagratlı, Selçuklu, Saltuklu, Moğol, Gürcü, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Osmanlı, Rus ve Türkiye devletlerinin siyasi hâkimiyetlerinin olduğu görülmektedir.

Kars ve Ani 1064 yılında Alparslan önderliğinde Selçuklu Türkleri tarafından fethedilerek Şeddatlı Beyliği'nin emrine verilmiştir. 1200 yılında Gürcü Atabeylerinin eline geçen bölge 1239'da Moğollar tarafından tahrip edilmiştir. Moğollar Anadolu'dan çekilince 1406'da Karakoyunluların, 1467'de Akkoyunluların eline geçmiştir.

1535 yılından itibaren Kars Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına katılmış, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar önce İran'a sonra Ruslara karşı en büyük askeri üst olmuştur.

1853-1856 Osmanlı Rus Savaşı'nda, Kars'ın Rus ordularına karşı kahramanca savunulması sonucunda; kazanılan 1855 Kars Zaferi nedeniyle, şehre verilen zafer madalyası aynı zamanda Anadolu'da bir şehre verilen ilk gazilik madalyasıdır. Kars, 1877-1878 yılları arasında yaşanan ve "93 Harbi" olarak da bilinen Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından yaklaşık 40 yıl Rus işgalinde kalmıştır. 1918'de Bolşevik İhtilali'nin ardından yapılan Brest-Litovsk Antlaşması ile Osmanlı'ya bırakılan Kars'ta Milli Mücadele Dönemi'nde ise, Anadolu'nun Türkiye olarak ilk defa adlandırıldığı ve anayasasının temelini demokrasiye dayandığı, Anadolu'daki ilk cumhuriyet olan "Cenub-i Garb-i Kafkas Hükümeti" kurulmuştur. Başkenti Kars olan Cenub-i Garb-i Kafkas Hükümeti 13 Nisan 1919'da İngilizlerin Kars'ı işgal etmeleriyle son bulmuştur. 30 Ekim 1920'de Kazım Karabekir yönetimindeki Türk Ordusu Kars'ı alarak Türk topraklarına katmıştır.

Kars Keşif Noktaları

ANİ ÖREN YERİ

Ani Ören Yeri, Arpaçay Nehri'nin batısında, Türkiye-Ermenistan sınırında yer almakla birlikte Bölge'nin en büyük kültürel miras alanı niteliği arz etmektedir. İpek Yolu üzerindeki bu antik kent, dini ve sivil mimari yapılarıyla dikkat çekmektedir. Toplam 78 hektarlık alana kurulmuş olan Ani Ören Yeri'nin tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanmaktadır. İç Kale 4. yüzyılda Karsaklar tarafından, şehrin dış cephe surları büyük ölçüde Bagratlılar tarafından inşa edilmiştir. Tarih boyunca Bagratlılar, Selçuklular, Gürcüler, Saltuklular, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Osmanlıların egemenliğinde kalmıştır. Çeşitli krallıklara başkentlik yapmış olan şehir Ortaçağ boyunca (özellikle 10 - 12 yy'da) İpek Yolu'nun Anadolu'daki ilk konaklama noktası olması nedeniyle ticari ve dini açıdan büyük önem kazanmıştır. Üstünde kükreyen bir aslan kabartması ve Manuçehr tarafından koydurulan kitabenin bulunduğu Orta Kapı (Aslanlı Kapı) yedi girişi bulunan kentin görkemli kapılarından birisidir. Anadolu'daki ilk Türk Camisi olan Ebu'l Manuçehr Camii, Ani Katedrali (Fethiye Camisi), Tigran Honents Kilisesi, Selçuklu Kervansarayı, Aziz Prkich (Halaskar) Kilisesi ve İpekyolu Köprüsü Ani Ören Yeri'nde görülmesi gereken önemli yapılardan bazılarıdır. Ani'de cami, kilise, hamam, saray, kervansaray ve köprü gibi günümüze ulaşmış 21 adet yapı yer almaktadır.

2016 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilen Ani, tarihi ve kültürel zenginliğiyle göz kamaştırmaktadır.

Ebu'l Menuçehr Cami

Ani Ören Yeri'nde yer alan bu cami, Anadolu'daki en eski Selçuklu dönemi eserlerinden biridir ve 11. yüzyılda yalnızca tuf taşı kullanılarak inşa edilmiştir. Melikşah döneminde yapılan bu yapı, Anadolu'nun ilk Türk camisi olma özelliğini taşımaktadır.

Ani Katedrali (Fethiye Camii)

M.S. 990'da Bagratlı Kralı II. Sembat tarafından temelleri atılan bu kilisenin mimarı Tiridat Usta'dır. Haç şeklinde planlanmış ve dış cephesinde 11. yüzyıl kilise mimarisinin tipik örneklerini barındıran bu yapı, 1064'te Sultan Alparslan tarafından fethedildikten sonra camiye çevrilmiş ve ilk fetih namazı burada kılınmıştır.

İpek Yolu Köprüsü

M.S. 9. yüzyılda inşa edilen iki katlı köprü, Arpaçay Nehri üzerinde yer almakla birlikte İpek Yolu'nun Anadolu'ya giriş noktasındadır. Köprü'nün alt katı kervanlar, üst katı ise yaya ve askerler için kullanılmıştır.

Selçuklu Kervansarayı

12. yüzyıl başlarında inşa edilen kervansaray, Ani Ören Yeri'nin merkezinde yer almakta ve Selçuklu mimarisinin özelliklerini taşıyan süslemeleriyle dikkat çekmektedir.

Aziz Prkich (Halaskar) Kilisesi

1036'da Kral III. Sembat tarafından yaptırılan bu kilise, Atabekler Dönemi'nde restore edilmiş olup kubbeli mimari- siyle dikkat çekmektedir. 1930'lar- da yıldırım düşmesi sonucu hasar görmüştür.

Abughamrents (Polatoğlu) Kilisesi

M.S. 980 yılında Prens Pahlavuni tarafından yaptırılan bu kilise, Ani Ören Yeri'nde bulunmaktadır.

Tigran Honents Kilisesi (Resimli Kilise)

1215'te inşa edilen kilise, özellikle iç cephe duvarları ve kubbe kısmında Hz. İsa'nın yaşamını anlatan freskleriyle dikkat çekmektedir. Ayrıca yapı üzerinde günümüze kadar ulaşmış olan bir güneş saati de yer almaktadır.

Selçuklu Sarayı

Ani Ören Yeri'nde bulunan saray, 12. yüzyılda Selçukluların Ani'yi fethetmesinin ardından inşa edilmiştir. Orijinali iki katlı olan sarayın günümüze sadece zemin katı ile bodrum katı ulaşmıştır. Sarayın giriş kapısı, yıldız motifleriyle süslenmiş olup Selçuklu mimarisinin güzel taş işçiliği örnekleri arasında yer almaktadır.

Bakireler Manastırı

Arpaçay Nehri Vadisi'nin batı yakasında bulunan bu manastır, Ani Ören Yeri'ne giden kervan yolunun başlangıcında inşa edilmiştir. Orijinal adı "Sarp Hripsime Manastırı" olan bu yapı, Azize Hripseme'ye adanmıştır.

KARS KALESİ

Sit alanı olarak ilan edilen ve kentten bakıldığında etkileyici bir görüntü sunan Kars Kalesi, M.S. 1153'te Selçuklulara bağlı Saltuklu Sultanı Melik İzzeddin'in emriyle yaptırılmış olup Kars'ın sembol yapılarından biri olmuştur. Bazalt taşından yapılan kalenin, 3,5 kilometrelik sur duvarlarındaki burçlardan yedisi günümüze kadar ulaşmıştır. Osmanlı Dönemi'nde yerleşim alanı olarak belirlenen Kale'nin çevresi ise pek çok tarihi yapıya ve Osmanlı-Selçuklu yerleşimi ile Rus döneminde gelişen "Tahtdüzü" adı verilen ızgara planlı yerleşimi birbirinden ayıran Kars Çayı'na ev sahipliği yapmaktadır. Muradiye Hamamı, Mazlumağa Hamamı, Topçuoğlu Hamamı, Beylerbeyi Sarayı, Karahanoğlu Köprüsü, Taş Köprü, Kümbet Camii (On İki Havariler Kilisesi), Ebu'l Hasan Harakani Türbesi ve Evliya Camii, Ahmet Tevfik Paşa Konağı ve Namık Kemal Evi gibi önemli yapıların bulunduğu ve Kars Kalesi çevresinde yer alan bölge, Kaleiçi (Eski Şehir) olarak bilinmektedir. Kale eteğine inşa edilen Kars Bedesteni ise, yöresel ürün tanıtımı ve satışının yapıldığı dükkanlar ile yerli-yabancı turistleri cezbeden önemli bir kompleks haline gelmiştir.

BEYLERBEYİ SARAYI

Kars Kalesi'nin eteğinde, Lala Mustafa Paşa tarafından 1579 yılında yaptırılan bu saray iki katlıdır ve düzgün kesme bazalt taşından inşa edilmiştir. Sarayın asıl giriş kapısı batı istikametindedir.

Saray 1878 yılına kadar "Sancak Konağı" olarak kullanılmış olup günümüzde ise Vilayetler Birliği tarafından otel olarak hizmet vermektedir.

EBU'L HASAN HAKAKANİ TÜRBESİ/EVLİYA CAMİ

Ebul Hasan Harakani, 11. yüzyılda Selçuklu akınları sırasında Anadolu'ya gelen ve Kars'ta şehit olan önemli bir Anadolu erenidir. Türk ve İslam kültürünün Anadolu'da yayılmasında öğrencileriyle birlikte hizmetlerde bulunmuştur. Kendisinden sonra gelen Mevlana ve Ahmed Yesevi Ebul Hasan Harakani'nin görüşlerinden etkilenmiştir. Kars'ın Sultan Alpaslan tarafından fethedilmesi sırasında (şehadetinden 31 yıl sonra) türbesi inşa edilmiştir.

KÜMBET CAMİİ (12 HAVARİLER KİLİSESİ)

Kars Kalesi'nin güneyinde, Kaleiçi Mahallesi'nde yer alan yapı, M.S. 932-937 yılları arasında şehirdeki Ermeni (Bagratlı) kiliselerinden biri olarak inşa edilmiş, 11. yüzyılda camiye çevrilmiştir.

TAŞ KÖPRÜ

Kars Çayı'nın üzerindeki dar bir boğaz üzerinde M.S. 1579'da Osmanlı Padişahı III. Murat'ın emriyle, üç tonoz kemerli olarak yaptırılmıştır. Köprü'nün tamamı düzgün kesme bazalt taşından oluşmaktadır.

SARIKAMIŞ ŞEHİTLER ANITI

Anıt, Sarıkamış yakınındaki Allahuekber Dağları'nda, 15 - 22 Aralık 1914 arasında Kars'ı Ruslardan geri almak için düzenlenen harekâta katılan ve donarak ölen 90 bin askerin hatırasına yapılmıştır.

DİGOR BEŞ KİLİSE

Tarihi kiliselerin toplandığı Digor'da, merkeze en yakın olanı Beşkilise'dir. Yerleşime doğru uzanan vadinin içinde yer alan Aziz Karapet, Meryem Ana, Aziz Stefanos, Aziz Krikor ve Aziz Sarkis Kiliseleri Beşkilise olarak adlandırılmaktadır. 13. yüzyılda Moğol istilasından sonra terk edilen yapılar, 1878'de Bölge'nin Rus yönetimine geçmesiyle birlikte Ermeni Kilisesi'ne devredilmiştir. Beşkilise kompleksinden günümüze sadece, kiliseler arasında en büyük olan ve üzerinde 1033 tarihli yazıtların yer aldığı Aziz Sarkis Kilisesi ayakta kalabilmiştir.

SUSUZ ŞELELESİ

Kars'ın Susuz ilçesinde yer alan şelale ildeki en yüksek su düşüşüne sahip doğal yapıdır. Şehir merkezine 24 km uzaklıkta olan Şelale halk arasında "Su Uçan" olarak bilinmekte ve Bölge içerisinde önemli bir turizm destinasyonu olarak görülmektedir.

KUYUCUK GÖLÜ

Anadolu'nun en büyük kuş göç yolu üzerinde bulunan Kuyucuk Gölü Yaban Hayatı Geliştirme Sahası 245 hektar büyüklüğünde olup 224 tür kuşu barındırmaktadır. 2009 yılında Ramsar alanı olarak ilan edilmesiyle birlikte, Türkiye'nin 13'üncü, Doğu Anadolu'nun ilk ve tek Ramsar alanı olmuş ve uluslararası düzeyde koruma statüsüne kavuşmuştur. Bu tarihten itibaren alanda kuş gözlemciliği gelişmeye başlamış ve korunmaya yönelik bir fırsat olarak Göl'ün ekoturizme yönelik hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Kuyucuk Kuş Cenneti olarak da bilinen Göl, 2008'de İngiltere'nin en saygın çevre ödülü Whitley Altın Ödülünü almış, 2009 yılında ise Avrupa Komisyonu tarafından Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (EDEN - European Destinations of Excellence) listesinde yerini almıştır.

CAMUŞLU KÖYÜ KAYA RESİMLERİ

İnsanlığın ilk yerleşim merkezlerinden biri olan Camuşlu, Kars il merkezine 37, Kağızman ilçe merkezine ise 24 km mesafededir.

Bölgede bulunan Alt Paleolitik Dönem'den kalma kaya resimleri son derece ilgi çekicidir.

BALTİK MİMARİSİ ÖRNEKLERİ

Kars, 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı sonrası 40 yıl Rus egemenliğinde kalmıştır. Ruslar tarafından askeri vilayet olarak ilan edilen şehirde imar çalışmaları başlamış ve bu dönemde şehir merkezi, Kaleiçi bölgesinden "Tahtdüzü (Yeni

Şehir)" adı verilen bölgeye taşınmıştır. Birbirini dik kesen ızgara planlı yerleşim Kars'ta uygulanarak planlı yeni bir şehir kurulmuş ve şehrin bu özelliğinden dolayı Paris'in hâlihazırda sahip olduğu şehir planına çok kez benzetilmiştir. Özellikle yeni şehrin üzerine kurulduğu Ortakapı, Yusufpaşa ve Cumhuriyet Mahallerinde çok sayıda Batılı Neoklasik üslupta düzgün kesme bazalt taşından yapılmış konut, ticari, dini ve resmi yapı görmek mümkündür. Günümüzde o döneme ait 500'den fazla yapı bulunmakla birlikte, pek çoğu restore edilerek veya yeniden işlevlendirilerek kullanılmaya devam etmektedir. Vali Konağı, Serhat Kalkınma Ajansı binası, Defterdarlık binası ve misafirhanesi, İl Sağlık Müdürlüğü binası, İsmet Paşa İlköğretim Okulu, Fethiye Cami (Aleksandr Nevski-Rus Askeri Kilisesi), Cheltikov Hotel (Hekim Evi), Belediye Binası ve Fevzi Paşa İlköğretim Okulu bu yapılardan sadece bir kaçıdır.

KATERİNA AV KÖŞKÜ/ SARIKAMIŞ

19. yüzyıl sonunda, dönemin Rus Çarı 2. Nikola tarafından Baltık mimarisi tarzında inşa edilen bu köşk, Sarıkamış ormanları içerisinde bulunmaktadır.

FETHİYE CAMİ (ALEKSANDR NEVSKİ KİLİSESİ)

Ortakapı Mahallesi'nde bulunan bu cami, 19. yüzyıl sonlarında Ruslar tarafından Baltık Mimarisi tarzında kilise olarak inşa edilmiş, 1921'den sonra bazı kamu kurumları tarafından bir süre kullanıldıktan sonra camiye çevrilmiştir.

NAMIK KEMAL'İN EVİ

III. Selim döneminde döneminde inşa ettirilmiş olup şehirdeki Osmanlı döneminde ait ilk paşa konağıdır. Vatan şairi Namık Kemal'in dedesi Abdülatif Paşa, 1852-1854 tarihlerinde Kars Mutasarrıfı olarak görev yaptığı iki yıl boyunca torunu Namık Kemal ile bu konakta kalmıştır.

DOĞU EKSPRESİ

Doğu Ekspresi, Türkiye'nin en ünlü tren yolculuklarından biri olup Ankara'dan başlayıp Kars'a kadar yaklaşık 24 saat süren eşsiz bir tarihi ve kültürel rota sunmaktadır. Bu yolculuk, sadece bir seyahat deneyimi değil, aynı zamanda Anadolu'nun kalbine yapılan bir yolculuktur. Doğu Ekspresi ile Kars'a doğru yola çıkarken, yolcular Türkiye'nin en büyüleyici manzaralarından bazılarını gözlemlene fırsatı bulmaktadır. Karla kaplı dağlar, derin vadiler, gizemli ormanlar ve yemyeşil ovalar, bu tren yolculuğunu unutulmaz kılan manzaralar arasındadır. Ankara'dan hareket eden tren, Erzincan ve Erzurum gibi tarihi şehirlerden geçerek, yolculuğunu Kars'ta tamamlamaktadır.

Aynı güzergâhta özellikle turistlere hizmet sunabilmek amacıyla "Turistik Doğu Ekspresi" hizmet vermektedir. Doğu Ekspresi, 26 saatte yolculuğunu tamamlarken Turistik Doğu Ekspresi'nde yolculuk 30-31 saat sürmektedir. Turistik Doğu

Ekspresi'nin vagon tipi yataklıdır ve Doğu Ekspresi'ne göre daha konforludur. Vagonda küçük bir otel odası gibi buzdolabı, masa ve lavabo bulunmaktadır. Ancak Turistik Doğu Ekspresi, yılın sadece belirli zamanlarında aktiftir. Genellikle kış aylarında sefer yapan Turistik Doğu Ekspresi ile yolculuk yapılması planlandığı takdirde TCDD'nin sitesinden, trenin aktif olduğu zamanların kontrol edilmesi tavsiye edilmektedir.

Kültür ve Sanat

Mimari Yapı

Kafkaslardan Anadolu'ya girişte ilk yerleşim merkezi olma özelliğini taşıyan Kars şehri birçok uygarlığın geçişine tanıklık etmesi sebebiyle binlerce yıldan bu yana iskân edilmiş antik bir yerleşim merkezi özelliğine sahiptir. İpek Yolu üzerinde yer alan Kars'ta bulunan ve görülen birçok eserin mimari yapısı dikkat çekmektedir.

Burada yaşamış köklü uygarlıkların tarihi ve kültürel mirasını bir hazine gibi koruyan Kars'ın sokakları tarih kokmaktadır. Özellikle, Rusların şehre girmesiyle şehir mimarisi büyük değişim geçirmiştir. Bölgede 40 yıl hüküm süren Ruslara ait Baltık mimarisinin etkisi büyüktür. Baltık mimari tarzından esinlenilerek inşa edilen kesme bazalt taştan tarihi kent binaları ve geniş caddeler, şehre özgün bir hava vermektedir.

Rusların damga vurduğu Baltık mimarisinin Selçuklu, Ermeni ve Osmanlı mirasıyla iç içe geçtiği Kars'ta; kaleler, hamamlar, camiler, köprüler, kiliseler, tabyalar, şehitlikler, anıtlar, Ani Ören Yeri'ndeki yapılar ve kaya resimleri, Kars'ın önemli taşınmaz kültür varlıkları içerisinde bulunmaktadır.

Kafkas Dansları

Kars'ta yüzün üzerinde halk oyunu sergilenmektedir. Bu oyunlardan en dikkat çekici olanı Kafkas danslarıdır. Bu dansları yapanlar Kafkasya yöresine uygun kıyafetler giymektedir. Halay ve dansın yanı sıra "Azeri Oyunları" olarak bilinen oldukça hareketli bir tür de yörede birçok insan tarafından ilgiyle oynanmaktadır. Kars'ta okuyan ilk ve ortaöğretim öğrencileri bölgesel ve yurt geneli yarışmalara katılarak Kars'ı temsil etmektedirler.

Âşıklık Geleneği

Kars'ta, âşıklık geleneği çok eskilere dayanmaktadır. Âşıklar, deyişlerini ve atışmalarını saz ve kopuz ile yapmaktadır. Geçmiş Dede Korkut hikâyelerine ve Manas Destanı'na dayanan sözlü gelenekler âşıkların anlatımları ile yayılmış olup günümüzde de devam

etmektedir.

Müzeler

Kars Müzesi

1959 yılında kurulan müze, arkeoloji ve etnografya salonlarından oluşan kapalı sergileme alanlarına sahiptir. Müzenin bahçesinde Akkoyunlu ve Karakoyunlu dönemlerine ait heykeller bulunmaktadır.

Kafkas Cephesi Harp Tarihi Müzesi ve Tabyalar

Kars'ın savunmasında önemli rol oynayan tabyalar, 1828'deki Rus saldırısının püskürtülmesi, 1855'teki Kars Zaferi ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında savunma amaçlı kullanılmıştır. 1828 yılında Rusların Kars'a yaptıkları saldırıda tabyadaki askerlerin tamamı şehit olduğu için müze alanı olarak kullanılan tabya, "Kanlı Tabya" ismini almıştır. Bu yapı, 2012 yılında restorasyon çalışmaları başlatılarak turizme kazandırılmış ve günümüzde önemli interaktif müzelerden birisi haline dönüştürülmüştür.

Kars Peynir Müzesi

Kars'ın ünlü peynirlerine adanmış bu müze, ziyaretçilere bölgenin zengin sütçülük tarihini ve peynir yapımı geleneğini detaylı bir şekilde tanıtmaktadır. Müzede, Kars'ın meşhur gravyerinin ve kaşarının yanı sıra bölgeye özgü diğer peynir türleri de sergilenmektedir.

Zavot Ekomüze

Resmi olarak müze vasfı taşımayan ancak turistlerin önemli uğrak noktalarından birisi olan alan, Kars'ın Boğatepe köyünde yer almakta olup burada bölgenin köklü peynir yapım geleneği sergilenmektedir. Yaklaşık 130 yıldır gravyer peynirinin üretim merkezi olan bu köyde, Kars kaşarı da dâhil olmak üzere pek çok peynir çeşidi üretilmektedir.

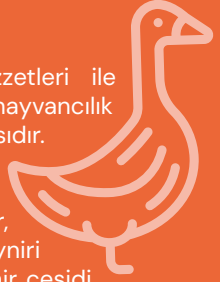
Koşapınar Açık Hava Müzesi

Bölge'nin ilk özel müzesi olma vasfını taşıyan bu müzede, geleneksel taş evlerinde konaklama yapıp köy hayatına ilişkin neredeyse tüm olgular deneyimlenebilmektedir.

Gastronomi

Kars mutfağı, geleneksel Anadolu lezzetleri ile birlikte, bölgenin zengin tarım ve hayvancılık geleneğini yansıtan bir gastronomi harikasıdır.

Yüksek meralarda otlatılan hayvanlardan elde edilen besleyici sütlerle gravyer, kaşar, malakan, çeçil, Türkmen saçak peyniri ve tuluh başta olmak üzere onlarca peynir çeşidi üretilmektedir.

Peynirin anavatanı olarak bilinen ilde coğrafi işaret tesciliyle de taçlanmış birçok ürün bulunmaktadır. Bunlar arasında Kars kaşarı, Kars balı, Kağızman uzun elması, Kars kaz eti ve Kars ketesi gibi eşsiz lezzetler yer almaktadır.

Kars denilince akla gelen bu ürünlerin dışında yine ilin yöresel mutfağını eşsiz kılan umaç helvası, piti, sarı yağ, basmacık, evelik aşı, ayran aşı, çaşır turşusu, kaysefe tatlısı, hörre aşı, velibah, kfkas mantısı, gafil konak tatlısı, hasuda, nezih, den köftesi, tandırda kaz çekmesi ve hangel gibi onlarca lezzet bulunmaktadır.

Spor Aktiviteleri

Kayak

Kars, kış sporları tutkunları için özellikle kayak olmak üzere, birçok fırsat sunan bir bölgedir. Kars'ın ilçesi Sarıkamış, kayak severler için adeta bir cennet niteliğindedir. Havalimanına kırk dakikalık mesafede olan Sarıkamış Kayak Merkezi sarıçam ormanlarıyla çevrilidir. Sarıkamış Kayak Merkezi, kaliteli karı, uzun kayak sezonu ve orman içinde **rüzgâr almayan** farklı kayak seviyelerine uygun pistleri ile her seviyeden kayak ve snowboard severe hitap etmektedir. Sarıkamış mavi pist (7.9 km), kırmızı pist (8.2 km), siyah piste (5.2 km) ve kros kayağı yapanlar için patika ve parkurlara (25 km) sahiptir. Türkiye'de ki en iyi kayak merkezlerinden biri olan Sarıkamış'ta modern taşıyıcı sistemleri, kar parkları, kızak parkurları, gece kayağı için ışıklandırma sistemleri gibi birçok çeşitli hizmet bulunmaktadır.

Trekking/Tırmanış/Bisiklet

Kars trekking, bisiklet ve tırmanış meraklıları için oldukça zengin bir lokasyondur. Kars ve çevresi, değişken iklim koşulları ve çeşitli zemin yapısıyla her seviyeden sporcuya hitap etmektedir. Doğa meraklıları ve sporcular; Ani Ören Yeri'nin etkileyici kalıntılarından Sarıkamış'ın büyüleyici ormanlarına, Allahuekber Dağları'nın yüksek zirvelerinden il merkezi Dereiçi Mevkii'ne kadar çeşitlilik gösteren rotalarda yürüyüş yapma, bisiklet sürme ve tırmanış yapma şansına sahiptirler.

Atlı Kızak/Atlı Okçuluk/Kızak Yarışı/Buz Pateni

123 km² alanıyla Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük ikinci tatlı su gölü olan ve kışın yüzeyi tamamen donan Çıldır Gölü, ülkenin popüler turistik lokasyonlarından birisi olarak ön plana çıkmaktadır. Çıldır Gölü'nün çevresinde yürüyüş yapma olanağının yanı sıra birçok kış sporu etkinliği düzenlenmektedir. Göl'de eskimo usulü balık tutularak kızak, buz pateni ve atlı cirit oyunları gibi birçok faaliyet gerçekleştirilmektedir.

Cirit Oyunları

Kökeni Asya'da bulunan göçebe kavimlerin geleneksel savaş oyunlarına dayanan cirit, yörede "çavgan" adıyla da bilinmektedir. 16. Yüzyılda Osmanlı'da savaş oyunu olarak tarihte yerini alan cirit, 19. yüzyılda en büyük gösteri sporu haline gelmiştir. Günümüzde Erzurum, Bayburt, Ankara, İstanbul ve Kars'ta varlığını sürdürmektedir. Kars'ın Selim ilçesinde hayata geçirilen Atlı Spor Tesisi'nde ve Çıldır Gölü üzerinde cirit müsabakaları düzenlenmektedir.

Kars'ta Alışveriş/ Yöresel Lezzetler ve Ürünler

Kars, zengin tarihi ve kültürel dokusuyla sadece gezilecek bir yer olmanın ötesinde, birbirinden özel lezzetleri ve ürünleriyle de ilgi çekmektedir. Doğanın ve tarihin iç içe geçtiği bu kozmopolit şehir, misafirlerini onlarda iz bırakacak sayısız ürün ve değerle uğurlamaktadır.

İşte Kars'tan alınabilecek bazı özel yöresel ürünler:

- Kars çiçek balı,
- Kavılca unu ve bulguru,
- Kağızman pestili,
- Kağızman uzun elması
- Süt ürünleri (Sarı yağ, kaşar peyniri, Malakan peyniri, gravyer peyniri ve tuluk peyniri gibi ürünler)
- Kurutulmuş kaz eti,
- Kars ketesi ve ata baba pastası,
- Kafkas bebekleri,
- Kalpak,
- Kağızman kayısı
- Kars halısı
- Coğrafi işaretli Sarıkamış obsidyen taşından yapılmış takı ve objeler

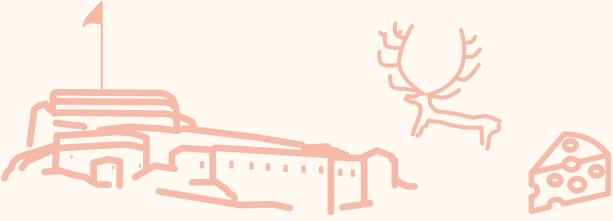

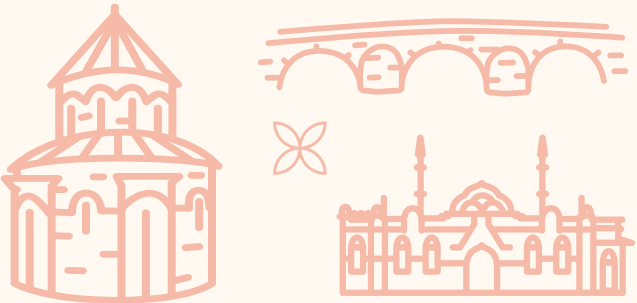
Ulaşım

Kars'a yolculuk, çeşitli ulaşım seçenekleriyle kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir. Kars Harakani Havalimanı, merkeze sadece 7 kilometre uzaklıkta yer almaktadır.

Havalimanından İstanbul ve Ankara'ya her gün ve İzmir'e ise haftada iki kez uçuşlar düzenlenmektedir. Bu sayede Kars'a ulaşım oldukça kolaylaşmaktadır. Uçak seferlerinin yanı sıra Doğu Ekspresi ve Turistik Doğu Ekspresi ile de keyifli bir yolculuk mümkündür.

KARS'I KEŞFET DISCOVER KARS

Bu broşür Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mali desteği ile hazırlanmıştır.

Bu broşürün içeriğinden sadece International Consulting Expertise (ICE) sorumludur ve hişbir şekilde Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyeti veya Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

This brochure was produced with the financial support of the European Union and the Republic of Türkiye.

International Consulting Expertise (ICE) is responsible for the content of this brochure and can in no way be interpreted as the opinion of the European Union, the Republic of Türkiye and the Ministry of Industry and Technology.

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir

Tarihi Kimliđi ile KARS Kenti Projesi

Kars City with Its Own Historical Identity

 /karstayizbiz

   /karstayiz

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIđI

